

Nr 355.

Av herr **Lindberg m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 20, angående försvarsväsendets ordnande och nr 21 med förslag till värnpliktslag.*

Vid de utredningar, som föregått de föreliggande officiella förslagen till lösning av vårt lands försvarsfråga, har, såsom av de förslagen inledande motiveringarna framgår, uppmärksamheten varit fäst vid de genom världskriget inträdda förändringarna i vårt lands militärpolitiska läge, vid Nationernas förbunds betydelse såsom fredsgaranti samt vid spørsmålet om de faror för freden en överskådlig framtid kan komma att bjuda.

Den av Kungl. Maj:t tillsatta försvarsrevisionen har, i enlighet med de i diktamina till statsrådsprotokollet av Sveriges statsminister den 18 dec. 1918 och 12 nov. 1919 meddelade instruktioner, sökt bilda sig ett omdöme om berörda förhållanden och i det avgivna betänkandet utvecklat sin uppfattning. Sedermera ha i uttalanden i press och föredrag från personer, vilka haft utredningsuppdrag i försvarsfrågan, av nuvarande statsministern vid föredragning i statsrådet av Kungl. Maj:ts till riksdagen avlämnade proposition angående försvarsväsendets ordnande och slutligen vid remissen i riksdagen den 8 i denna månad av den kungliga propositionen, nya bidrag blivit lämnade till ifrågavarande problems bedömande.

Försvarsrevisionens och Kungl. Maj:ts slutsatser.

Det militärpolitiska läget.

Försvarsrevisionens majoritet har under sina överväganden kommit till den uppfattningen, »att vårt militärpolitiska läge efter världskrigets avslutande undergått en så väsentlig förbättring, att avsevärda inskränkningar i den år 1914 beslutade försvarsorganisationen böra kunna vidtagas utan att rikets säkerhet därigenom äventyras». Revisionens majoritet stöder detta omdöme på framförallt den omständigheten, att »genom det ryska väldets försvagande samt Finlands och Östersjöprovinsernas konstituerande såsom självständiga stater har det hot mot vår självständighet, som det nära grannskapet med en stor imperialistiskt styrd stat måste anses innebära, åtminstone tills vidare avlägsnats». Härutöver anför revisionens majoritet, att den tyska militärmaktens starka försvagande givetvis även är en faktor att räkna med, då det gäller att bedöma vårt militärpolitiska läge, varjämte jämväl bör tagas hänsyn till de förhållanden av ekonomisk och moralisk art, vilka tillkommit genom kriget och verka i fredsvänlig riktning. Med avseende på dessa förhållanden påpekar revisionens majo-

ritet, att »den generation, som upplevat världskrigets fruktansvärda fördönelser i dess för vår världsdels kultur, ekonomi och utveckling fördärvliga följder, torde visserligen mer än en gång betänka sig, innan den ånyo kastar sig in i krigiska äventyr. Medvetandet om vad kriget verkligen innebär och vilka följder det medför för alla däri deltagande parter, torde mera än något annat komma att härutinnan verka som en ytterst kraftigt återhållande faktor».

De socialdemokratiska reservanterna i försvarsrevisionen förklara sig hysa samma mening som försvarsrevisionens majoritet, att förbättringar i det militärpolitiska läget äro konstaterbara och åberopa till stöd härför i huvudsak samma skäl, som försvarsrevisionens majoritet.

För övriga reservanter inom försvarsrevisionen ha dessa förbättringar icke tillmätts samma värde som av majoriteten och de socialdemokratiska reservanterna. Ett liknande betraktelsesätt har nuvarande statsministern givit uttryck för i sin förberörda diktamen till statsrådsprotokollet. Statsministern framhåller, att man i fråga om det militärpolitiska läget möter »ovisshet» och »osäkerhet» och att man saknar fasta utgångspunkter för dess objektiva bedömande. »Det enda vissa är», fortsätter statsministern, »att den nuvarande världssituationen i sig innesluter alla möjligheter och följaktligen även stora faror. — — — Även om vårt militärpolitiska läge i dag vore relativt gott, sakna vi garanti för att detta bleve fallet även i morgon.» Av statsministern har likväl till synes medgivits, att samma omedelbara risker för vårt lands fred, som vid världskrigsutbrottet skulle ha förelegat, icke nu äro för handen. De faror, som kunna hota, äro, enligt statsministerns uppfattning, icke mera överhängande, än att rikets statsfinansiella möjligheter böra få utgöra en bestämmande utgångspunkt vid försvarsväsendets ordnande, även om ett dylikt hänsynstagande utesluter de militära rustningarnas uppbringande till full effektivitet. Så vitt vi förstå ligger i en dylik ståndpunkt ett medgivande, att en förbättring faktiskt inträtt för vårt land, militärpolitiskt sett.

Sverige och Nationernas förbund.

Försvarsrevisionens och Kungl. Maj:ts slutsatser med avseende på inbörden av vår anslutning till Nationernas förbund och förbundets betydelse som en fredsgaranti äro i vissa avseenden betydligt divergerande.

Försvarsrevisionens majoritet framhåller för sin del, att man i Nationernas förbunds tillvaro och verksamhet tyvärr icke för närvarande kan finna en tillräcklig garanti för freden och att bl. a. denna omständighet måste inverka på den grad av krigsberedskap vårt land tills vidare bör upprätthålla. Majoriteten tillfogar, att denna krigsberedskap är motiverad jämväl därav, att vårt medlemskap i Nationernas förbund, »på sätt ofta framhållits, medför särskilda förpliktelse i försvarshänseende jämväl gent emot förbundet».

De socialdemokratiska reservanterna inom försvarsrevisionen betona, i likhet med revisionens majoritet, att tillvaron av Nationernas förbund icke befriar medlemmarna av förbundet från krigsrisker och alltså icke i och för sig utgör något stöd för kravet på omedelbar avrustning. Reservanterna erinra om, att någon plan för en allmän rustningsminskning ännu icke utarbetats av förbundet, men att dessa planer endast skola avse det maximum av militära rustningar, som icke får överskridas. Reservanterna tillägga: »Åt motsatta hållet åläggas, enligt vår mening, förbundsmedlemmarna inga uttryckliga skyldigheter genom förbundsakten.» Reservanterna polemiserar i anslutning härtill mot den av revisionens majoritet framförda meningen, att enskilda stater icke skulle äga rätt till fullständig avrustning. Mot en sådan tolkning av förbundspakten anse reservanterna att avgörande skäl tala.

Statsministern slutligen framhåller, att det alltjämt är outrett »huruvida en förbundsmedlem är pliktig att med militära maktmedel inskrida, därest någon av de övriga skulle angripas och följaktligen är det också ovisst, huruvida han själv vid dylikt angrepp kan med stöd av förbundsavtalet göra anspråk på militär hjälp av övriga förbundsmedlemmar». Statsministern synes alltså icke dela den mening i fråga om våra förpliktelser mot förbundet, för vilken försvarsrevisionens majoritet antydningssvis givit uttryck. Däremot betonar statsministern, att en förändring otvivelaktigt inträtt med hänsyn till den tidigare av vårt land följda neutralitetspolitiken »genom de förpliktelser i avseende å ekonomiska sanktioner, transitering m. m., som vi obestriddligen åtagit oss genom vårt inträde i förbundet.»

Sveriges säkerhet med hänsyn till framtiden.

Vid försvarsrevisionens och Kungl. Maj:ts ställningstaganden i försvarsfrågan har det gällt att, så vitt sådant kunnat ske, utröna de faror en framtid kunde tänkas komma att medföra för vårt lands fred. Man har härutinnan varit hänvisad uteslutande till spekulationer och konstruktioner, och slutsatser ha blivit olika. Redan de skiftande förslagen till försvarsväsendets omfattning vittna om detta förhållande. Ovissheten och osäkerheten har visat sig så stor, att under försvarsrevisionens arbete, såsom framgår av en av reservationerna, samma personer upprepade gånger växlat ståndpunkter. Sedan försvarsrevisionens arbetsresultat framlagts ha ytterligare betydliga omjusteringar av vad revisionens medlemmar ansett vara ett oundgängligt minimum av rustningar ägt rum, och för närvarande torde det icke saknas medlemmar av revisionen, som avstått från att ha någon mening alls. Här må vidare pekats på, att man bland dem, som haft utredningsuppdrag i vår försvarsfråga, tydligt kan urskilja två med varandra oförenliga linjer beträffande uppfattningen av den uppgift vårt lands krigsberedskap kan komma att behöva fylla. Den ena linjen bygger på den förutsättningen, att det icke kan bli fråga om annan användning av vårt militärväsen än neutralitetsvärn vid konflikt mellan andra makter. Den andra

linjen åter utgår från antagandet att Sverige kunde självt bli invecklat som huvudpart i ett krig, där det kunde komma att gälla landets självständighet. Denna så olika syn på ett för vårt försvarsväsende grundläggande spörsmål, är måhända det mest markanta bidraget till belysning av den rådande ovissheten om de framtida krigsfarornas omfattning och natur.

Sammanfattning.

Vad försvarsrevisionen och Kungl. Maj:t anført kan, med hänsyn tagen endast till vad som antingen blivit bestyrkt eller lämnats obestrif, sammanfattas i följande punkter:

A. Det militärpolitiska läget:

- 1) att läget förbättrats sedan 1914; och
- 2) att några omedelbara krigsrisker icke hota vårt land.

B. Sverige och Nationernas förbund:

- 1) att förbundets tillvaro icke i och för sig är en garanti för freden;
- 2) att Sveriges anslutning till förbundet icke tillförsäkrar oss militärt stöd i fall av behov, men icke heller ålägger oss några bestämda förpliktelser till militärt stöd åt annan stat;
- 3) att intet hinder genom något stagdande i förbundets statuter finnes för vårt lands militära avrustning; och
- 4) att anslutningen till förbundet innebär ett avsteg från tidigare förd neutralitetspolitik genom vår förpliktelse att delta i ekonomiska sanktioner och medgiva transitering.

C. Sveriges säkerhet med hänsyn till framtiden:

Någon sammanfattning i bestämda punkter av omdömena i ifrågavarande avseende låter sig icke göra i annan mån, än att framtiden ansetts icke giva några fasta hållpunkter.

Motionärernas reflexioner.

Till de reflexioner, vartill försvarsrevisionens och Kungl. Maj:ts här ovan resumerade synpunkter kunna föranleda i avseende på det militärpolitiska läget och Nationernas förbund återkomma vi i den följande framställningen. Redan här må dock sägas, och härvid fästa vi oss alldeles särskilt vid de synpunkter som framförts beträffande framtidens faror, att försvarsrevisionens och Kungl. Maj:ts bemödanden att giva Sveriges riksdag och folk fasta hållpunkter för bedömande av storleken av de offer för militära ändamål, som kunna anses påkallade, förefalla oss ha givit ett anmärkningsvärt negativt resultat. De gjorda försöken präglas både var för sig och i förhållande till varandra av motsägelser och dunkelhet. De påtvinga läsaren intrycket att icke i alla sina enskildheter vara burna av en på moget övervägande grundad övertygelse. Man undgår heller icke förnimmelsen att de förslag, vartill försvarsrevisionen och Kungl. Maj:t kommit, mera äro en gärd åt den politiska opportunisten än burna av

en verklig tro på de av folket begärda tunga offrens nödvändighet och att de alltså bestämts genom hänsynstagande till faktorer, vilka endast i ringa mån stå i samband med utrikespolitiska förhållanden.

Fredsfrågans sammanhang med försvarsproblemet.

Motionärernas utgångspunkt.

Innan vi gå att motivera de framställningar, till vilka vårt ansvar förpliktar oss, vilja vi först ange den för oss gällande allmänna utgångspunkten. Den sammanfaller, ehuru den leder oss till andra konklusioner, med det uttalande dåvarande statsministern Hjalmar Branting gjorde vid Nordiska interparlamentariska mötet i Köpenhamn 1921 i följande formulering:

»Vi få icke släppa tron och hoppet på att avrustningen skall komma, och vi få också i den meningen hålla fast vid att de små nationerna skola vara föregångsfolk, att de skola främst vara bärare av avrustningstanken och att detta är vår naturliga uppgift just därför, att vi militärt sett aldrig kunna komma att betyda så synnerligen mycket. Just därför äro vi förpliktade att överallt, vart vi kunna nå, göra propaganda för tanken, att man skall komma fram till rätten och bort från rustningsvägen.»

För oss gäller vidare vad f. statsrådet P. Albin Hansson i remissdebatten i riksdagen den 8 dennes angav såsom socialdemokratiska arbetarepartiets principiella ståndpunkt i militärfrågan, då han yttrade: »Nu lika litet som någonsin sticka vi under stol med att vårt mål är avrustning. Lika litet nu som någonsin förut dölja vi, att detta mål är icke för oss bara ett vackert, i fjärran hägrande mål, utan en riktpunkt, som leder oss i vårt praktiska arbete, att vår strävan är att snarast möjligt hinna fram till den befrielse av vårt folk från militaristiska anordningar, som vi önska.»

Försvarsproblemetts karaktär.

Så vitt vi kunnat finna har under det utredningsarbete, som under flera år pågått i försvarsfrågan, icke ens ifrågasatts av någon däri medverkande, att, då försvarsproblemet måste tilläggas jämväl annan betydelse än ett större eller mindre mått av militära rustningar, några riktlinjer och förslag i direkt fredsfrämjande syfte borde uppgöras. Och dock har, enligt vår mening, försvarsrevisionen i de för densamma gällande instruktionerna icke saknat anvisningar, vilka kunde tjäna till stöd för valet av den bredaste bas för revisionens överväganden och yrkanden. Vi syfta härvid på yttrandena av Sveriges statsminister vid regeringsbildningen 1917, och i en diktamen till statsrådsprotokollet den 18 december 1918, sammanfattade i statsministerns diktamen den 12 november 1919 till samma protokoll. Statsministern har framhållit, att Sverige »bör medverka i strävandena att efter det förödande världskriget skapa en varaktig

fred och en internationell rättsordning, ägnad att trygga freden och möjliggöra rustningsbördornas avveckling; att problemet alltså bör behandlas i samband med det Nationernas förbund, som nu utgått ur dessa strävanden och med hänsyn till de förhållanden i världen, som i övrigt uppstått genom kriget.»

Den likgiltighet, som ådagalagts och ådagalägges så snart det blir fråga om andra försvarsåtgärder än militärtekniska, är enligt vår uppfattning ett synnerligen allvarligt åsidosättande av en av försvarsproblemets stora realiteter. Det synes oss nämligen, att tyngdpunkten i åtgärderna från vårt lands sida till fredens bevarande bör ligga i arbetet för befordrande av ett gott och vänskapligt förhållande till främmande makter, slutande av fredskonventioner, insatser i syfte att utvidga och fördjupa den nu endast spirande internationella rättsordningen och framförallt ådagaläggande av en verklig vilja att komma bort från de militära rustningarnas ödesliga väg. På framgången för dessa strävanden, men alldeles icke på de militära rustningarna, beror det, om framtiden skall bjuda risker för vårt lands fred eller om vi skola kunna möta densamma med verklig tillförsikt. Det ligger i öppen dag att den av oss här angivna vägen för bevarande av freden först då kan förhoppningsfullt beträdas, när man lösgjort sig ur den tvångsföreställningen, att de militära rustningarna innebära en verklig fredsgaranti, den tvångsföreställning, som ledde fram till världskriget och som, om den upprätthålles, skall medföra nästa världskrig. De av försvarsrevisionen och Kungl. Maj:t framlagda förslagen kunna endast bidra till att vidmakthålla en felaktig uppfattning av försvarsproblemets karaktär.

Sveriges gynnsamma läge förpliktar.

Såsom framgått av försvarsrevisionens och Kungl. Maj:ts uttalanden med avseende på vårt lands militärpolitiska läge, föreligger uppenbarligen ingen oss berörande krigsrisk under en i varje fall nära framtid. Försvarsrevisionens socialdemokratiska medlemmar anse de inträdda förändringarna vara »en förbättring på lång sikt», en »tidsfrist inte på månader utan på år och kanske årtionden». Det bör följaktligen kunna finnas plats för överväganden och åtgärder i fredsfrågan utan att de behöva påverkas av det irritationsmoment, som ligger uti en möjlig krigsfara av påvisbar och överhängande natur. Vi äro i detta avseende ett lyckligt lottat land och detta förhållande bör bjuda oss att fylla våra plikter i det positiva fredsarbetet. En dylik pliktuppfyllelse är motiverad icke minst från statsministerns utgångspunkt om det ovissa i framtiden.

Det vore en Sverige värdig uppgift att gå i spetsen då det gäller att stärka fredsgarantierna i stället för att, såsom nu sker, ägna all omsorg åt de militära rustningarna, vilkas obehövlighet för den närvarande situationen så bjärt framträder. Man spårar dock fåfängt efter några ansatser från statsmakternas sida i detta syfte ens vid sidan om försvarsspörs-

målet sådant detta nu mera allmänt uppfattas. Nationens hela intresse inriktas på militärtekniska detaljer, men omsorgen om fredsfrågan överlämnas åt det enskilda initiativet, vars insatser likväl icke tillätas befrukta de politiska avgörandena.

Detta statsmakternas bortseende från en så ytterst allvarlig sida av försvarsproblemet ses med bekymmer även utanför den politiska krets, där avrustningen erkänts såsom vägledande riktpunkt vid ställningstagandena till militärproblemet och givits utrymme i partiprogrammet. Vi vilja här till belägg för detta påstående anföra ett citat ur de liberala kvinnornas tidskrift *Tidevarvet*, varvid vi förutskicka att dessa kvinnor i allmänhet politiskt synas höra samman med det nybildade liberala partiet. Tidningen skriver bland annat:

»Vi trodde att världskrigets logik utdömt rustningen som trygghet för fredens bevarande lika kraftigt som statsministern nu utdömer Nationernas förbund som fredsgaranti. Det måste vara ett hårt tal för dem, som menat att allt fredsarbete borde koncentreras i stöd och propaganda för Nationernas förbund, att nu ur statsministerns diktamen till statsrådsprotokollet läsa ut hans uppfattning, att Sveriges risker snarare ökats än minskats genom medlemskap i förbundet.

Därför att Nationernas förbund icke motsvarar de höga förväntningarna, ser statsministern eller våra politiker över huvud ingen annan råd än att fortsätta i de gamla rustningsvanorna. I presskören omkring regeringsförslaget skiljer det på uppfattningen av riskerna i vårt läge, av vår bärkraft och av olika vapenslags vikt och betydelse. Men ingen ställer upp till debatt frågan om överhuvud rustningsvägen är den framkomliga vägen till bevarande av vårt folks liv, eller om vi som del av ett inom sig söndrat Europa ha någon utsikt överhuvud att klara vår framtid. Av ålder har man försvarat sig genom att slåss, men man slåss icke mera i samma barnsliga bemärkelse som förr, och andra innehåll ha flyttat in i uttrycken försvar och krigsberedskap.

Världskriget var ett jätteexperimenterande till nästa krig, en fyraårig utbildningstid. Detta gör, att vi stå inför en helt och hållet ny situation, som icke kan bemästras med de gamla vanliga medlen. Utbrottet av ett nytt krig betyder en sådan fara för vår känsloförgiftade, utfattiga och krigskunniga världsdal, att den måste mötas med riskabla och radikala åtgärder. Folkens rädsla för varandra leder till rustningar och alliansvägen igen. Intet folks ledare våga ens hejda sig på denna ödesdigra väg, långt mindre vända om av rädsla att blotta sig. Segern, så fullständig den var, gav ingen trygghet, segrarna misstro varandra och den besegrade lika. Ingen vågar ett ögonblick ta ögonen från de andra, eller fingret från hanen.

Om en enskild inom ett folk och ett folk inom kretsen av misstänk samma grannar fattar situationen så, som vi ha tecknat den, så blir han pliktig att — med all den risk som därmed kan följa — dra sig ur

denna förtrollade krets. Han säger då till de andra: jag går ut ur leken, antingen ni fortsätter eller ej att i evig spänning passa varandras rörelser. Vill ni hugga, därför att jag på så sätt blir lättare att hugga, så hugg då.»

De angelägnaste uppgifterna i försvarsfrågan.

Ut ifrån den grundsyn på försvarsproblemet, vi i det föregående utvecklat, anse vi de angelägnaste uppgifterna för svensk politik med avseende på detta problem vara:

1) avlägsnandet i möjligaste mån av de faror, som kunna tänkas komma att inom överskådlig tid äventyra landets fred, genom åstadkommande av dels ett gott och vänskapligt förhållande till främmande makter och därpå grundade ömsesidigt betryggande fredsgarantier;

2) aktiv medverkan av Sveriges riksdag och regering och, där så kräves, initiativ från svensk sida till utvidgning och förbättring av Nationernas förbund;

3) erkännande från Sveriges riksdag av avrustningen såsom redan nu en praktisk angelägenhet för vårt lands vidkommande;

4) omedelbart en mycket kraftig beskärning av de militära rustningarna;

5) ofördröjligen igångsättande av en utredning med syfte att uppgöra en plan för den fullständiga avrustningen, varvid samverkan bör sökas med Norge och Danmark.

Sveriges förhållande till främmande makter.

I försvarsrevisionens betänkande meddelas utan omsvep att den fara, som före världskrigsutbrottet främst tänktes hota vårt land, sammanhänge med Rysslands förmodade expansionssträvanden västerut. Försvarsrevisionen har dock icke aktat nödigt att söka uppvisa i vad mån ett dylikt betraktelsesätt kunde haft fog för sig. Även om man här har att göra med förfluten tid i vår försvarsfrågas allt annat än uppbyggliga historia, torde det vara påkallat att med några ord beröra ett par faktorer som kunna tjäna till upplysning i förevarande ämne. Detta är för övrigt motiverat genom de även i det närvarande förekommande försöken att profitera på den »ryska faran», ehuru dessa försök förklarligtvis präglas av en viss måttfullhet. Såväl försvarsrevisionen som statsministern ha ju tillåtit sig räkna med en möjlig ny rysk fara, som dock ställts i beroende av eventuella ansatser från rysk sida att beröva de under kriget uppkomna västra randstaterna deras självständighet.

Vi äga nu vid bedömningen av frågan om Rysslands avsikter gentemot vårt land i närmast flydd tid åtskilligt nytt material. Vi tillåta oss erinra om att under försvarsdiskussionen före antagandet av 1914 års härordning ofta betonades, att Sveriges ödestimma skulle slå den dag Ententen och Trippelalliansen drabbade samman. På vilken sida Sverige i denna stora kamp komme att ställas, är redan angivet. Och kriget kom, men dessbättre icke vår ödestimma. Ryssland ådagalade under världs-

kriget den allvarligaste vilja att till vårt land stå i ett gott grannförhållande. Vi äro beredda att här skall resas den invändningen, att vårt lands jämförelsevis starka militärberedskap och den väldiga våg av försvarsvilja, som omedelbart före krigsutbrottet gick över landet, verkade som avskräckningsmedel på de ryska statsmännen och att det följaktligen var vår krigsmakts förtjänst att vår fred aldrig under kriget var hotad utifrån. Denna invändning förlorar dock åtskilligt värde genom en hänvisning till det allbekanta förhållandet, att när ryska sovjetregeringen under kriget publicerade tsarregeringarnas hemliga planer intet som helst stöd gavs för förmodande om ryska aggressiva avsikter gentemot vårt land, ehuru dessa planer voro uppgjorda utifrån den förutsättningen, att Ryssland skulle segra i kriget. Man kan på grund av vad vi nu veta om Rysslands avsikter bestämt anse, att huvudargumentet i försvarsrörelsen före och under 1914 var verklighetsfrämmande.

Det låter sig emellertid ju alltid sägas att framtiden väl kan komma att medföra faror österifrån. Försvarsrevisionen och Kungl. Maj:t anse sig böra räkna med deras möjlighet. I avseende på framtiden rör man sig med gissningar och för dylika äro möjligheterna obegränsade. För egen del skola vi icke tillåta oss några spekulationer utan beviskraft. Långt angelägnare än att bygga upp fantasiskapelser i vårt lands allvarligaste fråga synes det oss vara att Sverige vinnlägger sig om att förebygga, så långt det är möjligt, uppkomsten av en rysk fara. En dylik uppgift bör vara så mycket mera tilltalande som den ju dock inrymmer åtskilliga möjligheter att komma till visshet och säkerhet i vad som nu förefaller dunkelt och oroväckande.

Ett första betydelsefullt steg i angivna syfte är att Sverige upprättar ordnade förbindelser med Ryssland, d. v. s. uppgiver den i längden omöjliga ståndpunkten att stå i avskild enslighet när andra länder, senast England, Italien och Norge, givit Rysslands regering juridiciellt erkännande. Det torde efter att ett sådant steg tagits icke möta några svårigheter att med den nuvarande ryska regeringen komma till överenskommelser, som kunna öka tryggheten för vårt lands fred. Vi grunda denna åsikt på den allt för mycket förbisedda omständigheten, att den ryska regeringen vid upprepade tillfällen deklarerat sin vilja till avrustningsåtgärder och att den hållit möjligheten öppen för de västra randstaterna att för sin säkerhet få en större prägel av visshet. Det är icke Rysslands fel att förhållandena icke utvecklats mera gynnsamt. För svensk utrikespolitik kunde det dock vara en betydelsefull uppgift — särskilt med hänsyn till den beroendeställning av de ryska randstaternas självständighet, i vilken man vill ställa vårt land — att söka komma till en överenskommelse med Ryssland, av vilken dessa randstater lika väl som vi själva kunde draga nytta. En dylik uppgörelse, i form lämpligen av en fredskonvention, vore, om också icke absolut förpliktande för all framtid, dock ett besvärligt faktum för den ryska regering, som skulle vilja inlåta sig

på krigsföretag av för vårt land farlig beskaffenhet. Under alla förhållanden skulle en dylik överenskommelse långt mera bidra till upprätthållande av fred och vänskap med Ryssland än militära rustningar under mer eller mindre öppet tillkännagivande att vi misstro detta land, hur ofta dess statsmän betona de fredliga avsikterna mot Sverige och hur kraftiga belägg som givas för allvaret i dessa försäkringar.

Från andra håll än Ryssland räknas tydligen icke med något hot direkt mot vår fred och det är därför onödigt att här beröra vårt förhållande till andra stater, med vilka vi ju stå i vänskapliga förbindelser och vilkas fredliga avsikter mot vårt land av ingen synes bestridas.

Utvidgning och förbättring av Nationsförbundet.

Nationernas förbund bjuder i sitt nuvarande skick icke någon tillfredsställande fredsgaranti, vilket ju såväl försvarsrevisionen som Kungl. Maj:t betonat. Förbundets författning synes lida av mycket stor oklarhet; bland annat äro medlemmarnas förpliktelser mot förbundet icke fixerade. Så betydande länder som Nordamerikas förenta stater, Tyskland och Ryssland tillhöra icke förbundet. En mycket betänklig svaghet i förbundets organisation ligger dessutom däri, att det i sin nuvarande form är en regeringarnas och icke i ett verklig mening folkens förbund. Av sistnämnda förhållande följer, att förbundet, åtminstone i vårt land, i endast ringa grad fångat befolkningens intresse. I den mån ett dylikt förefinnes synes det övervägande präglas av misstroende mot förbundets både förmåga och vilja att uträtta något för freden, ett misstroende, som, i förbigående sagt, måste förstärkas genom de deklarationer, som förekommit från regeringshåll, av innehåll, att Sveriges anslutning till förbundet betyder tillkomsten av risker för landets fred, vilka före förbundets bildande icke varit för handen.

I det anförande dåvarande statsministern Hjalmar Branting höll vid Nordiska interparlamentariska mötet 1921, ur vilket anförande vi i det föregående återgivit ett citat, tillmättes mycket stor betydelse åt de små nationernas insatser inom Nationernas förbund. Under de år, som sedan dess förflutit, har dock icke kunnat förmärkas några allvarligare insatser från de små nationernas sida. Vad vårt land beträffar har i vart fall folkrepresentationens medverkan icke begärts till utformande av ett program för en svensk aktion inom förbundet. Man möter här samma företeelse som gäller för fredsarbetet i allmänhet, nämligen överlämnande åt det enskilda initiativet att komma med uppslagen. Och dock är folkrepresentationens mer än formella intresserande för Nationernas förbund den självklara vägen för att åt förbundet giva den nödiga auktoriteten och tillförsäkra åt detsamma stödet hos en verklig folkmening.

I fråga om de uppgifter, som kunna anses särskilt påkalla vårt lands intresse i dess förhållande till Nationernas förbund, äro några av dem redan antydda. I av herr Lindhagen vid pågående riksdag i Första

kammaren väckta motionerna nr 146—155 äro åtskilliga synpunkter på spörsmålet utvecklade. Då de positiva yrkanden beträffande dessa angelägenheter, vi skulle vilja göra, konstitutionellt icke låta sig förenas med Kungl. Maj:ts proposition till försvarsärendets ordnande, nödgas vi nöja oss med att fästa uppmärksamheten vid att riksdagen genom de av herr Lindhagen väckta motionerna har möjligheten att visa i vad mån den förstått försvarsproblemets karaktär av mera än blott en militärteknisk fråga.

Erkännande av avrustningens möjlighet.

Såsom inledning till omedelbart följande avsnitt i vår framställning vilja vi välja ett citat ur en artikel i Nya Dagligt Allehanda för några dagar sedan: »Den som väntar en framtid av folkförbundet, må då i varje fall först se till sin egen.»

Det parti, motionärerna tillhöra, Socialdemokratiska arbetarepartiet, står, såsom förra statsrådet P. Albin Hansson anförde i remissdebatten den 8 i denna månad, principiellt på den fullständiga avrustningens grund. Avrustningen är för partiet, betonade ifrågavarande talare, »icke bara ett vackert, i fjärran hägrande mål, utan en riktpunkt, som leder oss i vårt praktiska arbete».

Socialdemokratiska arbetarepartiets representanter bilda riksdagens största politiska parti. Men även utanför socialdemokratien har avrustningen som praktisk angelägenhet talrika anhängare. Under sådana förhållanden borde tiden vara mogen för ett försök att vinna Sveriges riksdag för ett uttalande i fråga om avrustningsprincipen. Vi kunna nämligen svårigen förstå, varför det skall vara nödvändigt, att avrustningstanken, vars utbredande ju dock skulle vara en framförallt de små nationernas angelägenhet, skall hänvisas till motiveringarna vid avgivande av förslag i militärfrågan utan att beredas något som helst utrymme bland yrkandena. Alldeles betydelselöst är dock icke ett uttalande av ifrågavarande beskaffenhet, då det ju skulle markera, att avrustningen är en riktpunkt icke blott för ett av den svenska riksdagens partier utan jämväl för folkrepresentationen. Det kan inte vara tvivel underkastat, att en dylik markering måste bli av värde vid Sveriges deltagande i de internationella rådslagen om de militära rustningarnas nedskrivning, men dessutom skulle det öka tillförsikten hos de krafter i andra länder, i första hand Norge och Danmark, vilka gått in för avrustningstanken och söka vinna folkmeningen och folkrepresentationerna för densamma.

Avrustningskrav resta i Norge och Danmark.

Den nära sambhörigheten mellan vårt land samt Norge och Danmark, de skandinaviska ländernas i stort sett gemensamma intressen och nödvändigheten att åt ett avrustningskrav ge största möjliga eftertryck kan motivera, att vårt eget avrustningsspörsmål dryftas i samförstånd med dessa båda länder. Med hänsyn härtill skola vi i det följande återgiva ett par ut-

talanden av socialdemokrater från dessa länder och de yrkanden som framställts i parlamenten, med förutskickande att dessa uttalanden, till vilkas princip vi ansluta oss, avspegla den norska och danska socialdemokratins uppfattning.

Vid Nordiska interparlamentariska mötet 1921 avgav den norske socialdemokraten Buen följande deklARATION, som, ehuru avgiven i personlig form, uttrycker den norska socialdemokratins allmänna mening:

»Jag kan inte glömma ett yttrande av en gammal fransman, Vaillant, på en världskongress i Köpenhamn 1910 — han är död nu gamle Vaillant. Han framlade ett rätt och slätt antimilitaristiskt förslag den gången, som dessvärre för få voro villiga att gå med på. Han sade, att ingen ville våga att överfalla den lilla nation, som hade avväpningsens mod, som gick till rätt och slätt den åtgärden att avväpna. Det skulle vara i sig självt ett så starkt världshistoriskt exempel, att jag icke skulle vika tillbaka för det som norrman. Jag är säker på att mitt land aldrig hade varit säkrare på sin självständighet, än om det hade avväpningsens mod.»

I överensstämmelse med denna uppfattning ha de norska socialdemokraterna i stortinget föreslagit, att tinget måtte anmoda regeringen:

- 1) att förbereda och snarast möjligt framkomma med förslag gående ut på avskaffande av militärväsendet;
- 2) att söka få ändrade eller uppsagda alla traktater med andra länder, som kunna hindra avväpningsen; och
- 3) att söka upprätta skiljedomsavtal med alla främmande makter omfattande alla förekommande stridsspörsmål.

Kring dessa yrkanden förenade sig även stortingets kommunister.

Den danska socialdemokratins ståndpunkt formulerades av f. ministern Stauning vid förberörda interparlamentariska konferens i följande uttalande:

»En orsak till att vi starkt önska hävda avrustningstanken och, om vi ha makt därtill, att föra den igenom till verklighet är, att vi ha en mycket ringa tro på att rättstanken segrar. Så länge rustningsväsendet består, så länge man upprätthåller tanken och principen i det bestående militärsystemet, som är så fjärran från rättsbegreppen, som något kan vara, så länge frukta vi, att det under den bestående samfundsordningen överhuvud skall vara ringa möjlighet att få rättstanken att tränga igenom och en annan moral att segra. Det är vår tro, att denna rättstanke helt annorlunda skulle utbreda sig, när man först gjort sig förtrogen med, att vapenmakt är det sämsta möjliga vid avgörandet av stridsspörsmål. Vi må därför, som det också är erkänt från andra sidan, förbehålla oss rätten till att verka för en ordning också här inom vårt land, som, såvitt möjligt, omöjliggör krig för vårt folks vidkommande. Häri ligger icke att vi förneka nödvändigheten till gränsbevakning och annan vakttjänst, men vi vilja icke godkänna en krigsmässig utrustning, emedan det är ett erkännande av våldstanken, som efter vår mening strider mot rättens princip.»

Vid revisionen 1922 av Danmarks militärväsen hävdade den danska

socialdemokratin den av Stauning angivna standpunkten. Med avseende på den ordningsmakt socialdemokraterna ansågo erforderlig till vakttjänst m. m. framlades följande förslag: Ordningmakten skall bestå av 6,000 man — varje år inkallas 300, vilka stå i tjänst i 20 år. Utgifterna för utbildning och lön — i det manskapet erhåller 400 kronor om året i de 20 år det står till förfogande samt 500 kronor i ersättning för två månaders utbildning — skulle bli $2\frac{3}{4}$ miljoner kronor årligen. Härtill komma 9 fartyg till fiskeriinspektion, fyr- och lotsväsen m. m., som anslås kosta 4.8 miljoner kronor. Utgifterna till denna gräns- och polisvakt skulle alltså i sin helhet bli cirka $7\frac{1}{2}$ miljoner kronor om året.

Av det anförda framgår, att avväpningssynpunkterna äro företrädade politiskt även i Norge och Danmark. Visserligen är de norska och danska arbetarpartiernas politiska inflytande icke så stort som den svenska socialdemokratin, men det är naturligt, att avrustningsstandpunkten, därest Sverige ställde sig på densamma, på ett helt annat sätt än nu skulle vinna anslutning i våra grannländer.

Militärfrågan sådan den nu föreligger.

Motionärernas standpunkt i militärfrågan är redan angiven; vi tro icke på de militära rustningarna såsom fredsgaranti och vi skulle, om vi hade makt därtill, avveckla dem ned till en ordningsmakts minimum. Men vi äro icke blinda för att folkmeningen i landet, påverkad som den är av en omfattande agitation i positivt militärvänligt syfte, övervägande hyllar ett militärväsendets behövlighet tills vidare. Av mycket att döma, framförallt de talrika underbuden i riksdagen under försvarsrevisionens förslag och dessa förslags fränfallande från såväl Kungl. Maj:ts sida som försvarsrevisionens egna ledamöter, sluta vi oss till den åsikten, att mottagligheten ute bland folket för tyngande militärbördor under senare tid betydligt avtagit. Vi anse det icke alldeles uteslutet, att om folkmeningen i en omröstning nu skulle få göra sig hörd — det kan ifrågasättas om icke en sådan folkomröstning vore på sin plats — försvarsrevisionens samtliga förslag till militärväsendets ordnande komme att bli underkända såsom medförande ett allt för stort mått av rustningsbördor. Det skulle, enligt vår mening, väl vara möjligt att nu ute bland folket uppnå en majoritet för en högsta värnpliktstid på 90 dagar för samtliga vapenslag. Majoritet kunde förmodligen jämväl uppbringas för kravet på den allmänna värnpliktens avskaffande. Beträffande detta krav vilja vi dock i detta sammanhang uttala, att vi för vår del icke med detsamma förbinda nödvändigheten av en värvad armé av krigsmässiga dimensioner. Avskaffandet av den allmänna värnplikten betrakta vi icke såsom ett problem av militärt organisatorisk natur, utan såsom ett led i den fullständiga avrustningen, vilkets värde ur fredssynpunkt skulle bli betydelselöst, om en ny arméorganisation komme att träda i stället. Även i fråga om de i hittills föreliggande förslag till försvarsväsendets ordnande beräknade kostnadernas storlek kan ett vitt ut-

brett missnöje iakttagas. Det till sina kostnader fixerade förslag av hitills föreliggande, som skulle giva den största besparingen, slutar, om man medräknar dyrtidstillägg och övergångskostnader, på mer än 100 miljoner kronor. Det är förklarligt, med hänsyn till vårt gynnsamma militärpolitiska läge, att man i vissa kretsar, där man alltfört håller fast vid behovet av militära rustningar, dock ställer sig betänksam inför de begärda ekonomiska offrens ofantliga storlek.

För vår del finna vi det icke lämpligt, att innevarande riksdag, som utgör den sista i en valperiod, träffar ett sådant avgörande i militärfrågan, att närmast följande riksdagars handlingsfrihet blir beskuren. Frågan är dock av en sådan väldig betydelse och befinner sig i så omdiskuterat och omstritt läge, att endast en provisorisk lösning av densamma är att förorda. Vi föreställa oss, att det icke skulle vara omöjligt för försvarsutskottet, om det redan från början inriktade sig därpå att komma fram till ett förslag, som fyllde uppgiften att åstadkomma en avsevärd begränsning i ekonomiska och personliga bördor för militärväsendet, beskära organisationen exempelvis enligt de socialdemokratiska reservanternas i försvarsrevisionen förslag och dessutom vara så beskaffat, att riksdagen vore obunden till nytt ställningstagande i frågan efter valen till andra kammaren.

Ny utredning av försvarsproblemet.

På ett beslut om en provisorisk lösning av militärfrågan bör följa igångsättandet av en ny utredning. Men en sådan utredning skulle illa motsvara situationens krav, därest den begränsades till försvarsproblemet militärtekniska sida. Uppmärksamhet måste ägnas i mycket hög grad åt de åtgärder, som kunna verksamt bidra till avlägsnandet av krigsanledningarna. Vi hava redan angivit, vilka åtgärder vi åsyfta.

De båda uppgifterna, militärfrågan och fredsfrågan, kunde lämpligen förenas uti en plan för fullständig avrustning, där tempot för de militära rustningarnas avveckling vore angivna och linjerna uppdragna för insatserna från svensk sida, inrepolitiskt och utrikespolitiskt, till stärkande av fredsgarantierna.

Vid uppgörandet av en dylik plan kunde samverkan sökas med Norge och Danmark, där, som vi påvisat, avrustningsståndpunkten finnes politiskt företrädd och efter ett initiativ från vårt land för avrustningens praktiska genomförande säkerligen skulle vinna anslutning av dessa båda länders folkmajoritet.

På grund av vad vi sålunda anfört och med åberopande av vår motivering till fastställande av yrkandenas innebörd, tillåta vi oss hemställa, att riksdagen måtte besluta:

- 1) att avslå Kungl. Maj:ts propositioner nr 20 angående försvarsväsendets ordnande och nr 21 med förslag till ny värnpliktslag;

2) att uttala att den militära avrustningen ned till en ordningsmakts minimum redan nu är en praktisk angelägenhet för Sveriges vidkommande;

3) att såsom ett första steg mot avrustningen och såsom ett provisorium beskära den nuvarande militärorganisationen ned till en högsta övningstid av 90 dagar för samtliga vapenslag, begränsa organisationens omfattning och åstadkomma största möjliga ekonomiska besparingar; samt

4) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och skyndsamt framläggande för riksdagen av en plan för den militära avrustningens genomförande och fredsgarantiernas stärkande, varvid samverkan bör sökas med Norge och Danmark.

Stockholm den 19 februari 1924.

Elof Lindberg.

C. O. Johansson,
Sollefteå

Helge Bäcklund.

I motionens yrkanden instämna:

O. W. Lövgren.

Ernst Hage.

J. W. Billqvist.

Nelly Thüring.
